

Агульная табліца страт падчас польскай акупацыі

Паветы	У залатой валюце, руб.	У савецкіх рублях 1919-1920 гг., руб.	У нікалаеўскай валюце
Мінскі	13763167	914004519	38752666
Бабруйскі	1037326	—	—
Барысаўскі	3254392	8120202500	—
Ігуменскі	1744623	1300	—
Мазырскі	19721 488	—	—
Слуцкі	3508282	—	22747
Разам	52029281	9034208319	38775413

нянавісці, яўрэі былі найбольш багатым слоём, і таму з'яўляліся добрай крыніцай узбагачэння для польскіх жаўнераў і афіцэраў.

Яскравым сведчаннем памераў рабавання беларускіх зямель з'яўляюцца дадзеныя наступнай табліцы

З усяго вышэй сказанага можна зрабіць выснову, што за невялікі прамежак часу акупацыі матэрыяльнае становішча мясцовага насельніцтва значна пагоршылася. Акрамя рабаванняў і рэквізіцый, польская акупацыя прынесла з сабою палітыку знішчэння нацыянальнай свядомасці беларускага насельніцтва праз ажыццяўленне арыштаў і забойстваў.

Літаратура

1. *Антоняў І. Г.* Успаміны аб польскай акупацыі Горадзеншчыны ў 1919–1921 гг. Гродна, 1921.
2. *Астрога В.* Пад крыламі белага арла // *Полымя*. 2001. №8. С. 140–154.
3. *Белоруссия в борьбе против польских захватчиков 1919–1920 гг.* М., 1940.
4. *Езовитов К.* Белорусы и поляки. Ковно, 1919.
5. *Луцкевич А.* Польская акупацыя ў Беларусі. Вільня, 1920.
6. *Мілеўскі Я. Е.* Адносіны польскіх войск да насельніцтва Беларусі (1919–1920 гг.) // *Бел. гіст. часопіс*. 1996. № 4. С. 32–43.
7. *Михутина И. В.* Польско-советская война 1919-1920 гг. М.: ИСБ РАН, 1994.
8. *Польско-советская война 1919–1920 гг. Ч. 2.* М.: ИСБ РАН, 1994.
9. *Ціхаміраў А. В.* Беларусь у палітыцы Польшчы ў канцы 1918 – пачатку 1921 гг. // *Весн. Брэсц. ун-та. Сер. 2.* 2005. №2. С. 59–66.

ПАДСКАРБІ ЗЕМСКІ ВЯЛІКАГА КНЯСТВА ЛІТОЎСКАГА Ў XV-XVI стст.: ДЗЕЙНАСЦЬ І ЭВАЛЮЦЫЯ ЎРАДА

Д. С. Буцін

Кіраванне дзяржаўнымі грашымі, скарбам і ўвогуле фінансамі – справа вельмі складаная, менавіта ёй і займаўся адзін з самых значных урадаў, у шэрагу з канцлерскім, ВКЛ – падскарбі земскі (першым вядо-

мым у 1429 г. стаў Яшка Струміла) [7, с. 175]. Неабходна заўважыць, што скарб быў даволі цесна злучаны з дзяржаўнаю канцылярыяй: гэта былі як бы дзве часткі адной і той жа ўстановы, якая знаходзілася пры гаспадары і яго Радзе. Скарб, які захоўваўся ў Віленскім замку, з'яўляўся толькі сховішчам розных каштоўнасцяў, але пісьмовае справаводства па прыбытках і выдатках дзяржаўных сумаў вялося пісарамі вялікакняскай канцылярыі, менавіта з-за гэтага з 1520-х гг. падскарбі земскі з'яўляўся і найвышэйшым пісарам [1, с. 70]. Для дзяржаўнай канцылярыі скарб быў архівам, дзе захоўваліся дакументы, прывілеі і кнігі Метрыкі. У скарбе знаходзіліся вышэйшыя княскія рэгаліі – шапка Гедыміна, скіпетр, меч і харугва земская. Нарэшце, скарб – гэта галоўны арсенал, дзе захоўваліся агнястрэльная зброя і іншыя вайсковыя рэчы. Таму пры скарбе існавалі майстры, якія абслугоўвалі яго патрэбы.

У XV – першай палове XVI стст. падскарбі земскі яшчэ не быў сапраўдным міністрам фінансаў, а з'яўляўся дзяржаўным скарбнікам, які выконваў толькі тэхнічныя функцыі, у гэты час яго роля зводзілася да пасіўнага выканаўцы. Падскарбі прымаў і выдаваў сродкі па вусным загадзе князя ці рады, або канцылярскіх квітках. Потым прадстаўляў гаспадару справаздачу аб гэтым. У кіраванні фінансамі на дадзеным этапе большую вагу, чым земскі падскарбі, меў канцлер [4, с. 190].

Зусім іншую карціну мы назіраем у выніку шматлікіх, у тым ліку і фінансавых, пераўтварэнняў Жыгімонта II(III) Аўгуста. Але яшчэ з 1531 г. адкупшчыкі вялікакняскіх даходаў – мытнікі, селянічыя і васкаўнічыя – былі падпарадкаваны земскаму падскарбію, якому было дадзена права ануляваць дамовы на водкупы мыт і прымусова кампенсавать выдаткі ў выпадку несвоечасовай выдачы даходаў. Падскарбію даручалася права прымаць даходы з адкупшчыкоў, а ў адсутнасць гаспадара – і права суда над імі. Расходванне сродкаў адкупшчыкамі дазвалялася толькі па квітках, якія мелі подпісы гаспадара і падскарбія. Усе гэтыя шырокія паўнамоцтвы падскарбі атрымаў па прычыне вялікага асабістага даверу гаспадара да Івана Гарнастая, які са студзеня 1531 г. займаў гэтую пасаду [2, с. 653].

Падчас валочнай памеры 1550-х гг. да падскарбія перайшло вышэйшае кіраўніцтва гаспадаркай ВКЛ. Ён стаў загадваць цэлай вобласцю кіравання і надзяляўся шырокімі распарадча-выканаўчымі функцыямі. У сувязі з увядзеннем у 1561 г. падатку на Лівонскія землі, сфера ўлады падскарбія была значна павялічана. Зборшчыкі гэтага падатку перайшлі пад яго непасрэднае кіраўніцтва. Перадача пабораў на водкуп рабілася толькі з ведама і рэкамендацыі падскарбія. Ён інструктаваў паборцаў, судзіў іх па скаргах за злоўжыванні, узнагароджваў старанных, звальняў

нядбайных, прызначаў на іх месца новых. Земскі падскарбі рэкамендаваў гаспадару асоб, якіх можна было вызваліць ад выплаты пабораў у выпадку беднасці ці разарэння ад ваенных дзеянняў. Даход, які ішоў ад пабораў, а таксама з двароў, валасцей, мыт і іншых крыніц даходаў падскарбі выдаваў на аплату наёмных войск, забеспячэнне памежных земляў і астатніх вялікакняскіх і земскіх патрэб.

Пасля Люблінскай уніі пасада падскарбія была выключана з ведамства Рады ВКЛ і падначалена толькі вялікаму князю. Ён з'яўляўся заўсёдным удзельнікам Сенату Рэчы Паспалітай.

Больш складанымі, у параўнанні з соймавай дзейнасцю падскарбія, былі ягоныя абавязкі ў адносінах да кіравання княскім скарбам. Увесь скарб знаходзіўся пад яго адказнасцю, як артыкулы даходаў, так і выдаткаў. Галоўныя даходы ішлі з боку ваявод, стараст, дзяржаўцаў, княскага лоўчага, намеснікаў, цівуноў, ляснічых, мытнікаў, войтаў, старцаў і некаторых іншых асоб. Прымаючы гэтыя паступленні, падскарбі павінен быў выслухаць справаздачу па пытанню колькасці грошай і пасля праверкі, калі ўсё дакладна, выдаць квіток аб прыёме. За ўсё скарбавае справаводства ён несе асабістую адказнасць перад вялікім князем. Займаючыся гэтымі справамі, земскі падскарбі меў права накіраваць праверку з рэвізіяй у любую мясцовасць княства, дзе яна, на яго думку, была неабходнай. У дадзеным выпадку ён нават не пытаў дазволу ў гаспадара або рады, і самастойна накіроўваў туды правяраючых. Пасля агляду мог знізіць або павялічыць зборы з дадзенай тэрыторыі. Аднак не толькі рэвізораў прызначаў сваёй уладай падскарбі. Ён прызначаў мытнікаў і зборшчыкаў усялякіх падаткаў з дзяржаўных, княскіх, шляхецкіх, духоўных, зямлянскіх маёнткаў. Даходы скарб атрымліваў не толькі з ваяводстваў і дзяржаў, аддадзеных ва ўтрыманне, але і з дзяржаўных земляў, якія былі здадзены ў арэнду. Вялікім артыкулам даходаў скарба, а разам з ім і падскарбія, былі мыта, якія арандаваліся, звычайна, жыдамі (існаваў і агульны падатак на ўсіх жыдоў), але часам і шляхціцамі. У ліку скарбавых даходаў знаходзіліся гарадскія паборы – непасрэднае пераўтварэнне вёскі ў горад рабілася з мэтай спагнання будучых падаткаў. Падскарбі ўласным рашэннем меў права здаваць у арэнду фальваркі, гумны, даходы старостваў і дзяржаў, якія належалі скарбу, таксама як і лясныя багацці, мыта, непасрэдна праз сваіх пісараў, з большай выгодай для скарба. У выпадку смерці якога-небудзь уласніка, падскарбі адсылаў сваіх упаўнаважаных у гэтую зямлю і праз сваё імя браў яе пад уладу гаспадара, а ўсе даходы ішлі ў скарб. Тыя ж даходы, якія пры жыцці атрымліваў былы ўласнік, падскарбі клаў у сваю кішэню. Ён кантраляваў і эксплуатаваў дадзеную тэрыторыю, шукаючы новыя крыніцы даходаў,

аж да таго часу, пакуль не прызначаўся іншы ўладар, пасля чаго падскарбій перадаваў усе ўладныя паўнамоцтвы апошняму. Усе гэтыя выгоды, а таксама магчымыя дараванні з боку вялікага князя, з'яўляліся натуральным заробкам дадзенага ўрада. Разам са звычайнымі паступленнямі ў скарб існавалі і надзвычайныя. Да гэтага разраду скарбавых даходаў належаць накладаемыя соймам або князем падаткі з гарадоў, сярэбшчына і г. д. [6, с. 330].

Акрамя даходаў, у эканамічным жыцці ВКЛ назіраліся і шматлікія грашовыя выдаткі, арганізацыяй якіх таксама займаўся падскарбі земскі. Назіраліся выпадкі, калі грошы ў скарбе ўвогуле канчаліся, што прымусала дзяржаву, праз асобу падскарбія, закладваць сваю маёмасць. Выдаткі, у першую чаргу, ішлі на абарону дзяржавы і вайсковыя патрэбы. Падскарбі вёў улік таму, колькі адслужылі і павінны яшчэ адслужыць, на карысць дзяржаўнага скарба, розныя службовыя асобы: конныя і пешыя, замкавыя і польныя, гарматнікі. Акрамя ўтрымання войска, абарона дзяржавы патрабавала захавання ў належным стане замкаў і цытадэляў. Таму падскарбі павінен быў выплочваць грошы не толькі вайскоўцам, але і простым жыхарам гэтых умацаванняў, якія былі патрэбны на будаўніцтве і пры забеспячэнні правіянтам, у асаблівасці гэта тычылася памежных замкаў. Усе гэтыя аперацыі загадам падскарбія ўпісваліся ў скарбныя рэестры скарбным пісарам, згодна з імі адбывалася выдача наяўных грашовых сродкаў са скарбу. Калі разглядаць выдаткі, не звязаныя з ваеннай справай, трэба спыніцца на так званых юргельтах – гэта своеасаблівыя пенсіі, якія прызначаліся гаспадаром ваенным людзям, земскім ураднікам і г.д. [3, с. 709].

Сустрэкаліся выпадкі, калі даходы скарба траціліся яшчэ да свайго паступлення ў яго, што яшчэ больш ускладняла і без таго напружаную працу падскарбія. Знаходзячыся на чале фінансаў дзяржавы і адказваючы за крыніцы земскіх прыбыткаў, падскарбі атрымліваў ад гаспадара загады расследваць справы ў выпадку прэтэнзій прыватных асоб на дзяржаўныя маёмасці.

Безумоўна, што адной з галоўных функцый земскага падскарбія была чаканка манеты, цэнтрам якой з'яўлялася сталічная Вільня. Разам з тым, падскарбі, як і канцлер, адыгрываў ролю сапраўднага дзяржаўнага паштальёна (а скарб – цэнтральнай пошты, як і канцылярыя), рассылаючы па ўсім княстве гаспадарскія лісты і універсалы. У шэрагу са сваімі непасрэднымі абавязкамі як вышэйшага скарбавага ўрадніка, падскарбі час ад часу атрымліваў загады, што не ўваходзілі ў яго прамую кампетэнцыю. Напрыклад, ён быў у ліку дэпутатаў, абраных дзеля збору акрэсленага соймам падатка [5, с. 150]. Але гаспадар пазбягаў выпадкаў

абцяжарвання падскарбія другаснымі загадамі, бо ягоны ўрад патрабаваў шмат увагі і часу. Такім чынам, часцей за ўсё, падскарбі земскі, у дадатак да сваёй галоўнай пасады, з'яўляўся толькі найвышэйшым пісарам, не займаючы болей ніякіх іншых уладаў.

Літаратура

1. *Груша А. І.* Канцылярыя Вялікага княства Літоўскага 40-х гадоў XV-першай паловы XVI ст. – Мінск: Бел. навука, 2006.
2. *Ланпо И. И.* Великое княжество Литовское за время от заключения Люблинской унии до смерти Стефана Батория (1569–1589). – СПб.: Тип. И.Н. Скороходова, 1901. Т.І.
3. *Любавский М. К.* Литовско-русский сейм. Опыт по истории учреждения в связи с внутренним строем и внешнею жизнью государства. – М.: О-во истории и древностей рос. при Моск. ун-те, 1900.
4. *Любавский М. К.* Очерк по истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно. – М.: Изд-во О-ва истории и древностей рос., 1915.
5. Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 46. 1562-1565. Кніга запісаў 46 (копія канца XVI ст.) / Падрыхтаваў В. С. Мянжынскі. – Мінск. : БелЭн, 2006.
6. Lietuvos Metrika. – V. : Mokslo ir enciklopedija, 1994 -. Kn 8 : (1499 1514): Uzrasymu Kn. 5 / Lietuvos istorijos inst. ; Parengė [ir pratarmė (liet., angl., rus.), - p. 5-16, parase] A. Balius ir kt., - 649 p. – Tekstas liet., angl., lenk., lot., sen. balt. – Bibliogr. Pratarmės išnašose, p. 5-16, ir santr., p. 501-502. – R – kles : p. 507-649.
7. *Lulewicz H., Rachuba A.* Urzednicy centralni i dygnitarze Wielkiego ksiestwa Litewskiego XIV – XVIII wieku: Spisy. – Kornik: Biblioteka Kornicka, 1994. – 256 s. – (Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej XII – XVIII wieku: Spisy / Pod redakcja A. Gasiorowskiego).

ВОСПРИЯТИЕ УЧЕБНОГО МАТЕРИАЛА В ЭЛЕКТРОННОМ ИЗЛОЖЕНИИ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ИНДИВИДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЛИЧНОСТИ

О. А. Голета

На протяжении веков у человечества сложилась устойчивая традиция передачи знаний из поколения в поколение. Вначале она существовала в устной форме, а в процессе модификации прошла стадии узелкового письма у индейцев месоамерики, папируса у древних египтян, глиняных дощечек у представителей царств междуречья, рукописей и, наконец, печатной книги.

В современном мире, когда потоки информации постоянно увеличиваются, а образование и самообучение становится просто необходимым для успешной самореализации, данная проблема встает наиболее остро. Сейчас стоит вопрос наиболее эффективного использования компьютера. Грамотное использование компьютерных технологий, посредством электронного изложения материала, способствует повышению качества обу-